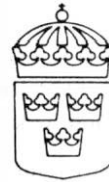

Motion till riksdagen

1988/89:K409

av Bengt Westerberg m. fl. (fp)
Radio och TV

Mot.
1988/89
K409-411

Inledning

Enligt folkpartiets mening skall radio och TV i första hand ses som medel att fördjupa och förstärka yttrande- och informationsfriheten. Principen måste vara att mångfald skall eftersträvas. Det råder därvidlag ingen skillnad mellan olika typer av massmedier.

Mot denna bakgrund är det angeläget att tillåta och skapa förutsättningar för mer av mångfald i etern. Sveriges Radios sändningsmonopol bör upphöra formellt och reellt. Det är vår övertygelse att friare etableringsregler för radio- och TV-företag skulle vitalisera samhällsdebatten och förbättra programkvaliteten.

De förslag vi för fram i denna motion utgår från denna grundsyn. Det är idag inte möjligt att exakt förutse vilka tekniska möjligheter som står till buds i framtiden. De tekniska och ekonomiska hinder som idag föreligger för att etablera och driva radio-TV-företag kan förändras. Attityden från statsmak- tens sida bör därför vara att det är avsteg från fri etableringsrätt som skall kunna motiveras.

Enligt vår mening är det angeläget att statsmakten även i framtiden tar ansvar för att bereda Sveriges Radio, som ett företag i allmänhetens tjänst, goda arbetsvillkor. Det är viktigt för bredden och kvaliteten i utbudet inom radio-TV-sektorn. Vårt krav att fristående företag skall ges rätt att bedriva nationella och lokala sändningar befriar inte Sveriges Radio från dess nuvarande ansvar.

Från etermonopol till yttrandefrihet i etern

Ännu för tio år sedan kom praktiskt taget alla ljudradio- och TV-program som man lyssnade till och tittade på i vårt land från ett och samma företag – Sveriges Radio. Så är det inte längre. Tre exempel får belysa det.

- Närradion har med sina 133 stationer blivit ett självklart inslag i medieutbudet i alla landsändar och har nästan tre gånger så lång sändningstid som riksradion och alla lokalradiostationer tillsammans.
- Omkring 800 000 svenskar kan via satellit och kabel se TV-program som sänds från länder utanför Norden. Dubbelt så många kan se program från våra nordiska grannländer.
- Video finns i drygt 40 % av de svenska hemmen. En vanlig dag tittar 600 000 personer på video. Knappt hälften ser film på hyrda kassetter.

Tittandet är störst på kvällar och helger, dvs. då TV sänder som mest. Det är alltså inte bara biograferna utan också televisionen som fått konkurrens genom videon.

Det nya programutbudet har satt tydliga spår i publikens tittarvanor. Mätningar visar att man ägnar mer tid åt TV i hem som har kabel-TV än vad folk gör i allmänhet. Det gäller alla åldrar utom de äldsta.

Allra tydligast är dock skillnaden bland ungdomarna, som i kabelområdena tittar 30–50 % mer än sina jämnåriga i hela riket. Just i dessa åldrar gör svensk TV stora publikförluster. 19–24-åringarna i kabelområdena ägnar hälften av sin tittartid åt satellitkanaler.

Svensk radio och television utsätts alltså för en internationell konkurrens som saknar motstycke i etermediernas tidigare historia i vårt land. Den kommer inte att minska utan tvärtom att skärpas allt efter som tiden går.

Det är ett uttryck bland många för att vi lever i världssamhället. Just därför är det angeläget att möta den nya situationen positivt och offensivt genom att stärka svensk radio och television. Dessa medier har stor betydelse för att bevara och utveckla vårt språk och vår kulturella identitet.

En politik för etermedierna som syftar framåt måste inriktas på tre mål, som tillsammans bör vara riktninggivande i ett demokratiskt kultursamhälle, nämligen yttrande- och informationsfrihet, mångfald och kvalitet. Det råder ingen självklar harmoni dem emellan, snarare en spänning som kan bli fruktbar. Det finns också ett samband; mångfald är en förutsättning för yttrandefrihet och kan bidra till kvalitet.

I det svenska mediasamhället har Sveriges Radio (SR) i drygt 60 år spelat en betydelsefull roll. Det är viktigt att SR förblir ett public service-företag, dvs. står i allmänhetens tjänst. Också i fortsättningen skall SR förmedla god underhållning och kulturella upplevelser, information och utbildning till svenska folket. Ambitionerna skall sättas högt. Verksamheten skall liksom hittills finansieras med mottagaravgifter. Vi återkommer i övrigt med förslag om SR i anslutning till den särskilda radioproposition som regeringen aviserat senare i vinter.

Förutsättningarna och formerna för SR:s verksamhet kommer i viktiga avseenden att påverkas av utvecklingen mot ett mediasamhälle som allt mer präglas av mångfald och påverkas av krafter både inom och utanför våra gränser. Vi skisserar i denna motion förslag till åtgärder som under de närmaste åren bör genomföras när det gäller televisionen och ljudradion.

Televisionen

Yttrandefrihet är en av de grundläggande förutsättningar som ett demokratiskt samhälle bygger på. Därför finns i alla demokratier lagar som skyddar tryckfriheten. Det är självklart att yttrandefriheten skall främjas också via radio- och TV-medierna. Att förhindra etablering av fristående radio- och TV-stationer är inte att värna och vidga yttrandefriheten. Av flera skäl kan dock inte identiskt lika regler gälla för friheten att etablera radio- och TV-företag som när det gäller tryckta skrifter.

Antalet radio- och TV-stationer begränsas nämligen av de frekvenser för etersändningar som varje land tilldelats genom internationella överenskom-

melse. Dessa frekvenser skall räcka också till andra ändamål än rundradio, framför allt telekommunikationer. Att frekvenserna är en knapp resurs framgår tydligast på televisionens område.

Sverige har i dag två TV-kanaler som kan ses över hela landet. Det betyder att vi för närvarande utnyttjar mindre än hälften av de frekvenser för terrestra (dvs. markbaserade) TV-sändningar som Sverige tilldelats. De frekvenser som vi nu inte använder kan disponeras på olika sätt.

Om de nyttjas för rikstäckande sändningar, räcker de till två landsomfattande TV-nät och dessutom för ett antal lokala stationer.

De frekvenser som behövs för de nämnda två rikstäckande TV-näten kan – om man så önskar – helt eller delvis användas för lokala stationer. Eftersom dessa sändare kan vara mycket svagare än de regionala sändare som behövs i ett riksnät, finns det i så fall plats för ett stort antal lokala stationer. Samma frekvens kan användas i t.ex. Västerås och Norrköping, eftersom de inte stör varandra.

Från olika håll har det på senare år höjts röster dels för att en tredje rikstäckande TV-kanal skall etableras, dels för att det skall bli tillåtet att upprätta lokala TV-stationer. Regeringen har hittills slagit dövörat till för kraven på en tredje rikskanal. Ansökningar från 15 orter om att få starta etersänd lokal-TV samlar damm på kulturministerns bord.

Vi anser att det finns fog för båda dessa önskemål. En rikstäckande TV-kanal utanför SR – ”TV Fri” – skulle stimulera den svenska TV-produktionen och skapa nya arbetstillfällen. Det sistnämnda är särskilt betydelsefullt på det konstnärliga området, där bristen på arbetstillfällen sedan flera år är mycket stor. TV Fri skulle också erbjuda SR konkurrens – vilket skulle komma tittarna till godo.

Lokala TV-stationer som sänder över etern skulle också kunna bidra till att stimulera det lokala kulturlivet och främja debatten om frågor i närsamhället. På många håll hade man hoppats att lokala kabelsändningar skulle fylla dessa syften. Den ojämna utbyggnaden av näten och den mycket begränsade lokala programverksamheten i kabel-TV har gjort att dessa förhoppningar hittills i stort sett kommit på skam.

Av vad vi ovan sagt framgår att det finns tekniska möjligheter att tillmötesgå kraven på att ge sändningstillstånd åt såväl en tredje rikskanal som etersänd lokal-TV.

Den viktigaste orsaken till att regeringen inte vidtagit några åtgärder för att gå dem till mötes tycks ligga på det ideologiska planet. En rikstäckande kanal Fri förutsätter reklamfinansiering. Det är knappast heller möjligt att driva lokala stationer utan att åtminstone delvis bekosta verksamheten med reklam. Gentemot reklam i radio och TV finns inom socialdemokratien sedan länge en ideologisk blockering som nu – så vitt kan man förstå – håller på att luckras upp.

Motståndet mot reklamfinansiering bör inte längre få hindra att TV-mediet öppnas för fler aktörer än Sveriges Radio.

Vi föreslår därför att regeringen av riksdagen ges i uppdrag att skyndsamt vidta åtgärder för att ge sändningsrätt åt vad vi här kallat TV Fri, dvs. en rikstäckande kanal, fristående från SR. En utredning som i somras publicerades av Näringslivets medieinstitut visar att en sådan kanal på tre år kan

byggas ut till att täcka 95 % av landets befolkning.

Mot. 1988/89

K409

TV Fri bör efter eget val få finansiera verksamheten med reklam och/eller betal-TV. För reklaminslagen skall marknadsföringslagen gälla – liksom för all annan reklam av näringsidkare. Det betyder att reklamen skall utformas med känsla för socialt ansvar och enligt god affärssed.

Dessutom behövs särskilda regler för TV-reklamen. Annonser för tobak, alkohol och receptbelagda läkemedel bör inte få förekomma. Reklam som riktar sig till barn måste utformas med särskild varsamhet. Försäljningen av annonsutrymme måste organiseras på ett sådant sätt att reklamköparna inte kan påverka programmen.

Det är angeläget att TV Fri i sin programverksamhet i enlighet med radiolagen iakttar saklighet och opartiskhet samt slår vakt om en vidsträckt yttrande- och informationsfrihet. Det gäller särskilt i nyhetssändningarna, samhälls- och kulturbevakningen samt debatter. Program som uttrycker förakt för människor på grund av etnisk härkomst, språk, religion, kön eller yrke bör inte få förekomma.

Vi föreslår vidare att regeringen utan dröjsmål börjar bevilja ansökningar om att få upprätta lokala TV-stationer som sänder över etern. I första hand bör härvid de frekvenser utnyttjas som inte behövs för ett eventuellt framtida fjärde riksnät.

Bakom de ansökningar om att få upprätta lokala TV-stationer som nu finns står intressenter av skilda slag, t.ex. lokala kabelsändarföretag, närradioföreningar, tidningsföretag och kommunala organ. Även ett par rent kommersiella medieföretag har anmält intresse.

Eftersom det åtminstone till att börja med endast i undantagsfall kommer att finnas underlag för mer än en lokal TV-station på en och samma ort, anser vi att de lokala TV-stationerna bör vara förankrade i ägarintressen med bred spridning. I den totala programverksamheten skall de tillämpa största möjliga yttrandefrihet. Föreningar av olika slag skall ha rätt att sända starkt profilerade program. Varken kommersiella eller offentliga intressen skall kunna hindra lokala opinioner att komma till tals. I den mån det är tekniskt möjligt bör lokala TV-stationer på olika orter få samsända. De lokala stationerna bör ha rätt att helt eller delvis finansiera sin verksamhet med reklam.

Samma finansieringsmöjligheter bör självfallet stå öppna för kabel-TV som för eterburna TV-stationer.

Slutligen föreslår vi att regeringen får i uppdrag att för nästa riksmöte redovisa alternativa möjligheter att använda de frekvenser som behövs för det fjärde riksnätet. Avsikten skall vara att ge riksdagen underlag för beslut om dessa frekvenser skall öppnas för ytterligare ett riksnät, göras tillgängliga för lokala stationer eller utnyttjas på annat sätt.

Ljudradion

För ljudradion har sedan 1979 successivt nya frekvensområden tagits i bruk. De första 16 närradiostationerna har följts av 117 till. Ett nytt riksomfattande ljudradionät, P 4, tas successivt i bruk av lokalradion – som ju i Sverige egentligen är en regionalradio.

Också i andra länder öppnas nya frekvenser för rundradion. Samtidigt vidgas kretsen av programföretag. Som ett just nu aktuellt exempel kan nämnas att den brittiska regeringen avser att fördela koncessioner för tre reklamfinansierade ljudradiokanaler med rikstäckning. Dessutom kommer sedan flera år aviserade tillstånd för community radio att ges inom kort.

På många håll i världen finns det lokala radiostationer, vars program riktar sig till speciella lyssnargrupper, t.ex. etniska minoriteter eller personer som gillar en viss sorts musik. I våra nordiska grannländer finns närradio som inte har den knytning till det lokala föreningslivet som den svenska närradion har.

Också på ljudradions område finns det anledning att även i Sverige vidga friheten i etern. Av tekniska skäl måste det under de närmaste åren ske genom att tillstånd ges för lokala sändare. Enligt uppgifter från televerket kommer dock under 1990-talet frekvenser som för närvarande nyttjas för militära ändamål att kunna användas för ett femte riksnät. Så snart det sker bör det ställas till förfogande för ett från SR fristående ljudradioföretag för sändningar, finansierade med reklam.

En dynamisk utveckling av ljudradion på lokalplanet behöver dock inte anstå till dess.

De enda rent lokala radiostationerna i dag är de som sänder närradio. Som nyss sagts är den dock en utpräglad föreningsradio. Lyssnarfrekvensen är låg. Enligt mediebarometern från Sveriges Radios avdelning för publik- och programforskning (SR/PUB) var andelen närradiolyssnare 1986/87 fyra procent. Siffrorna var högst bland ungdomar och pensionärer.

Erfarenheter från andra länder visar att de mycket lokala stationernas styrka är deras förmåga att skapa vi-känsla. Från Danmark rapporteras att de lokala radiostationerna har blivit formidabla konkurrenter till Danmarks Radio om lyssnarna. De mest framgångsrika av dessa lokalstationer sköts av paraplyorganisationer, där alla lokala intressen samlar sina resurser.

Förmågan att skapa vi-känsla i ett geografiskt avgränsat område kan vara en förklaring till att Radio Gotland har den högsta lyssnarfrekvensen av alla svenska lokalradiostationer – 66 %.

Vi-känslan kan också avse en bestämd intressegrupp. Det är detta slag av samhörighet som närradion utnyttjar. Undersökningar i Stockholm visar att de flesta program främst når personer med anknytning till den sändande organisationen. Den enda typ av program som når en större krets är musiken.

Vi kan också i vårt land vänta oss ett ökat tryck att få etablera ljudradiostationer som bevakar förhållanden i närsamhället på ett mera samlat sätt än närradion i sin nuvarande utformning kan göra. Sådana önskemål bör tillmötesgåas inom ramen för de frekvenser för ljudradio som står till buds. Det kan ske på olika sätt.

1. Ett sätt är att ge tillstånd att etablera lokala ljudradiostationer i den utsträckningsom tillgången på frekvenser i dag tillåter. Verksamheten bör få finansieras med reklam.

Regeringen bör få i uppdrag att för nästa riksmöte redovisa i vilken omfattning sådana stationer kan etableras.

2. En annan möjlighet är att ta bort de föreskrifter som nu begränsar

närradions möjligheter att utvecklas till en verklig lokalradio för närsamhället.

Mot. 1988/89
K409

Att en sådan utveckling är möjlig illustreras av Radio Nova i Vagnhärad, som förutom de olika föreningarnas egna program sänder bl.a. nyheter, trafikinformation och musik under den lokala närradioföreningens sändningsrätt. Det har dock ifrågasatts om detta stämmer med den regel som säger att närradioföreningen – som ju är de sändande föreningarnas gemensamma organ på varje plats – inte får svara för mer än hälften av sändningstiden.

Den bestämmelsen bör slopas, så att det står helt klart att det är möjligt för de närradioföreningar som så önskar att kombinera de lokala sammanslutningarnas egna, mera profilerade program med allmänna program. Självfallet måste det i varje enskilt fall vara närradioföreningen på platsen som beslutar om verksamheten skall utvecklas i den riktningen. Staten bör inte lägga hinder i vägen.

Också i övrigt bör antalet regler för närradion minskas och de bestämmelser som blir kvar bör förenklas. När närradion först etablerades var det som en omdebatterad försöksverksamhet, som innebar att intressen utanför Sveriges Radio för första gången fick möjlighet att sända radio på egna villkor. Åtskilligt av den reglering som då ansågs erforderlig kan i dag undvaras.

Så fyller t.ex. bestämmelsen att närradiosändarnas räckvidd skall begränsas till fem kilometer inte längre någon funktion. Numera beviljas i allmänhet undantag från den regeln.

Vidare bör förfarandet förenklas när sändande organisationer vill ändra eller byta sändningstid. Sådana frågor bör i stort sett kunna handläggas av de organisationer det gäller eller av närradioföreningarna – men utan inblandning av närradionämnden.

I uppdraget till den särskilde utredaren bör tydligare markeras att all byråkratisk reglering som inte är oundgängligen nödvändig skall avskaffas. Att så sker är angeläget inte minst med tanke på att de sändande organisationerna fullt ut finansierar närradionämnden med avgifter. Förenklad och därmed förbilligad administration kommer alltså direkt föreningarna till godo.

Hemställan

Med hänvisning till det anförda hemställs

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om fristående lokalradiostationer och ljudradioföretag,

[att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om närradion,¹]

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om en rikstäckande TV-kanal, fristående från Sveriges Radio,

3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om lokala eterburna TV-sändningar,

4. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om utnyttjande av de frekvenser som behövs för ett fjärde rikstäckande TV-nät. Mot. 1988/89 K409

Stockholm den 19 januari 1989

Bengt Westerberg (fp)

Ingemar Eliasson (fp)

Karin Ahrland (fp)

Charlotte Branting (fp)

Sigge Godin (fp)

Elver Jonsson (fp)

Anne Wibble (fp)

Kerstin Ekman (fp)

Karl-Göran Biörsmark (fp)

Birgit Friggebo (fp)

Ingela Mårtensson (fp)

Jan-Erik Wikström (fp)